

Критерії Енгеля в адміністративному судочинстві: межі застосування статті 6 Конвенції

Автор: Берназюк Ян

Організація: Верховний Суд

Видання: Конституціоналіст · 2026

Дата публікації: 2026-04-13

Постійна адреса: <https://constitutionalist.com.ua/kryterii-engelia-v-administratyvnomu-sudochynstvi-mezhi-zastosuvanni-a-statti-6-konventsii/>

Відомості про матеріал

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ

Програма підготовки для підтримання кваліфікації суддів апеляційних адміністративних судів

7 квітня 2026 року

Ян БЕРНАЗЮК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,

доктор юридичних наук, професор

Зміст

- 1 Практичне значення критеріїв Енгеля для адмінсудочинства
- 2 Критерії Енгеля: зміст і порядок застосування
- 3 Положення Конституції України та Конвенції
- 4 Підходи КСУ, Верховного Суду та ЄСПЛ
- 5 Процесуальні наслідки визнання провадження «кримінальним» у розумінні статті 6 Конвенції

ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВССУ ВІД 19 ГРУДНЯ 2014 РОКУ № 13 «ПРО ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ УКРАЇНИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ»

- п. 13. Вирішуючи питання про те, як можна тлумачити поняття "кримінальне обвинувачення", ЄСПЛ виходить із таких критеріїв: 1) класифікація провадження згідно з національним законодавством; 2) природа злочину; 3) природа та рівень суворості покарання, яке загрожує особі (рішення у справах "Енгель та інші проти Нідерландів").
- Виходячи з таких критеріїв, певні справи, зокрема про адмінправопорушення, де особі загрожує покарання у виді позбавлення свободи чи великий штраф, розглядатимуться ЄСПЛ як кримінальні та вимагатимуть застосування гарантій справедливості судового розгляду, викладених у статті 6 Конвенції.

Пов'язані питання

- Критерії Енгеля (Engel's criteria)
- Адміністративна та інші види юридичної відповідальності
- Доступ до суду

- Принципи рівності та змагальності, розумні строки
- Формалізм
- Суддівський розсуд (дискреція)
- Заборона притягати двічі до одного виду відповідальності
- Презумпція невинуватості
- Пропорційність
- Довіра до суду

ЗАСТОСОВНІСТЬ

- Поняття «Критерії Енгеля» (станом на 07.04.2026) зустрічаються у 66 судових рішеннях Верховного Суду:
- КАС ВС – 53 судових рішень, з яких 5 – окремі думки;
- КГС ВС – 11,
- ККС ВС – 2.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ СПРАВИ НА ЗАСТОСОВНІСТЬ КРИТЕРІЯМ ЕНГЕЛЯ

- Як кваліфікується діяння у національному праві?
- Яка реальна природа правопорушення: каральна, превентивна, дисциплінарна, відновлювальна?
- Яка суворість потенційної санкції?
- Чи веде сукупність ознак до кримінальної спрямованості санкції у розумінні Конвенції?
- Якщо так — які саме гарантії статті 6 мають бути посилено забезпечені?

ПРОЦЕСУАЛЬНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ СУДУ

- підвищений стандарт доказування;
- детальна оцінка основних аргументів захисту;
- неприпустиме фактичне перекладення тягаря доведення на особу;
- реальна можливість для особи бути вислуханою;
- посилене мотивування судового рішення;
- додаткові гарантії доступу до касаційного перегляду.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ

- СТАТТЯ 6.1 КОНВЕНЦІЇ
Право на справедливий суд
- Кожен має право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.
- Судове рішення має бути проголошене публічно, а відступ від принципу публічності можливий лише у виняткових випадках, передбачених Конвенцією.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ

- СТАТТЯ 6.2-3
- Мінімальні гарантії у справах кримінального характеру
- Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку.
- Кожний обвинувачений має щонайменше такі права:
 - бути негайно і детально поінформованим про характер і причини обвинувачення;
 - мати час і можливості, необхідні для підготовки захисту;
 - захищати себе особисто чи за допомогою захисника;
 - допитувати свідків обвинувачення і вимагати виклику та допиту свідків захисту на тих самих умовах;
 - безоплатно користуватися допомогою перекладача, якщо особа не розуміє мови суду.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ

- СТАТТЯ 7
Ніякого покарання без закону
- Нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом.
- Так само не може бути призначене суворіше покарання, ніж те, що підлягало застосуванню на час вчинення відповідного правопорушення.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ

- ПРОТОКОЛ № 7
- Статті 2 і 4: право на перегляд і ne bis in idem
- Кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд рішення судом вищої інстанції. Здійснення цього права, включаючи підстави, на яких воно може бути реалізоване, регулюється законом.
- Нікого не може бути вдруге притягнуто до суду або покарано в порядку кримінального провадження під юрисдикцією тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або засуджено відповідно до закону і кримінального процесу цієї держави.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

- Стаття 58. Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.
- Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

- Стаття 61.
- Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.
- Юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

- Стаття 62.
- Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено вирок суду.
- Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.
- Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях.
- Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

- Стаття 92.
- Виключно законами України визначаються:
- 22) засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.
- (Офіційне тлумачення положення пункту 22 частини першої статті 92 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/2001 від 30.05.2001)

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

- Стаття 124.
- Правосуддя в Україні здійснюють виключно суди.
- Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються.
- Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

- Стаття 129.
- Основними засадами судочинства є:
- 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 2) забезпечення доведеності вини;
- 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- 5) забезпечення обвинуваченому права на захист;
- 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 7) розумні строки розгляду справи судом;
- 8) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення

ПОСТАНОВА ВС ВІД 08.09.2023 У СПРАВІ № 640/21223/20

- Верховний Суд розглянув касаційну скаргу ГУ ПФУ на ухвалу суду першої інстанції та постанову апеляційного адміністративного суду, якими визнано ГУ ПФУ таким, що не подало звіт про виконання рішення суду у цій справі без поважних причин та не підтвердило виконання рішення суду у повному обсязі, а також накладено на начальника ГУ ПФУ штраф у розмірі 50 000 гривень.

- Переглядаючи ці рішення у касаційному порядку, Верховний Суд частково погодився з доводами скаргника та скасував оскаржувані судові рішення у частині, що стосується накладення штрафу на керівника ГУ ПФУ, в іншій частині залишив судові рішення без змін.
- Верховний Суд зазначив, що статтею 382 КАС України чітко регламентовано порядок розгляду судами питання про накладення штрафу на керівника суб'єкта владних повноважень, відповідального за виконання рішення.
- Так, відповідно до частини четвертої статті 382 КАС України питання про накладення штрафу вирішується за клопотанням позивача або за ініціативою судді у судовому засіданні з повідомленням сторін. Неприбуття у судові засідання сторін, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду цього питання.
- Водночас, у матеріалах справи відсутні докази того, що суд першої інстанції приймав рішення про призначення справи про накладення штрафу на начальника ГУ ПФУ до розгляду у судовому засіданні із повідомленням сторін або всі сторони подавали до суду клопотання про розгляд вказаного питання без їх участі.

ПОСТАНОВА ВС ВІД 08.09.2023 У СПРАВІ № 640/21223/20

- Верховний Суд також звернув увагу на необхідність врахування у цій справі напрацьованих ЄСПЛ критеріїв наявності звинувачень кримінального характеру, широко відомих як «критерії Енгеля» (рішення ЄСПЛ у справі «Engel and others v. Netherlands», заява № 5100/71), які передбачають необхідність врахування судами: кваліфікації правопорушення згідно з національним законодавством, характеру правопорушення та суворості покарання, якому обвинувачений ризикує бути підданий.
- З огляду на зазначені критерії, а також вид та суворість покарання стосовно фізичної особи керівника ГУ ПФУ (штраф у розмірі 50 000 гривень), Суд вказав на необхідність застосування у такій категорії справ при визначенні виду та форми адміністративної відповідальності максимальних стандартів доказування, гарантуючи конституційні принципи рівності та змагальності.

РІШЕННЯ КСУ (ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ПОЛОЖЕНЬ ЧАСТИНИ ДРУГОЇ СТАТТІ 171-2 КАСУ) ВІД 08.04.2015 № 3-РП/2015

- Термін «кримінальне правопорушення» у статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції має автономне значення і охоплює суворі за своїми наслідками види адміністративних стягнень, зокрема адміністративний арешт та значні штрафи.
- Адміністративні стягнення, які за ступенем суворості є співмірними з кримінальними покараннями, обмежують конституційні права особи так само істотно, як і кримінально-правові санкції.
- Тому обмеження права на апеляційне оскарження у справах про притягнення до адміністративної відповідальності є виправданим лише щодо незначних правопорушень, а в інших випадках особа повинна мати право на перегляд рішення судом вищої інстанції.

РІШЕННЯ КСУ ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ЧАСТИНИ ДЕСЯТОЇ СТАТТІ 294 КУпАП ВІД 21.07.2021 № 5-Р(II)/2021

- ЄСПЛ неодноразово наголошував на тому, що конвенційні поняття «кримінальне обвинувачення», «кримінальне правопорушення» мають «автономне значення».
- Тобто Суд щоразу відповідно до сформованих критеріїв самостійно визначає, чи належить те або інше діяння до кримінального правопорушення, чи не належить.
- Критеріями того, чи має застосовуватися кримінальний аспект ст. 6 Конвенції, є:
- юридична кваліфікація діяння в національному законодавстві (тобто з'ясування того, як кваліфікують діяння в національному праві: злочин, адміністративне правопорушення, дисциплінарне тощо);
- природа правопорушення;

- характер і суворість (ступінь тяжкості) покарання, що його може бути застосовано до особи.

РІШЕННЯ КСУ ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ЧАСТИНИ ШОСТОЇ СТАТТІ 481 МИТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ВІД 06.09.2023 № 6-Р(І)/2023

- Санкція за порушення митних правил має бути домірною та достатньою для запобігання вчиненню правопорушень правопорушником та іншими особами.
- Коли це є об'єктивно виправданим, орган, що розглядає справу про порушення митних правил, повинен мати дискрецію щодо виду та/або розміру адміністративного стягнення, що забезпечує індивідуалізацію відповідальності залежно від обставин справи.
- Міра адміністративної відповідальності має досягати легітимної мети захисту митних інтересів та безпеки України, але при цьому бути пропорційною правопорушенню і забезпечувати мінімальне втручання у конституційні права особи, зокрема право власності.

РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «ENGEL AND OTHERS V. THE NETHERLANDS» (№ 5100/71)

- ЄСПЛ сформулював три критерії для визначення, чи має провадження "кримінальний" характер за статтею 6 Конвенції:
- класифікація правопорушення у національному праві;
- характер самого правопорушення (чи воно має загальнообов'язковий і каральний зміст);
- характер і суворість санкції, що може бути застосована.
- Навіть якщо держава формально називає діяння адміністративним чи дисциплінарним, Суд може визнати його кримінальним за суттю.

РІШЕННЯ ЄСПЛ «СИТНИК ПРОТИ УКРАЇНИ» (SYTNYK V. UKRAINE), ЗАЯВА № 16497/20

- ЄСПЛ визнав, що:
- провадження за ст. 172-5 КУпАП (порушення обмежень щодо подарунків) має "кримінальний характер" у розумінні Конвенції;
- суди не були неупередженими і не надали оцінки доказам захисту;
- серйозні недоліки цього провадження: нерозгляд ключових аргументів захисту, ігнорування показань свідків захисту та свавільний розподіл тягара доведення — позбавили заявника реальної можливості ефективно заперечити обвинувачення.
- кумулятивно було встановлено порушення ст. 6, 8 і 18 Конвенції.

РІШЕННЯ ЄСПЛ «НАДТОЧІЙ ПРОТИ УКРАЇНИ» (ЗАЯВА № 7460/03)

- Для вирішення питання, чи йдеться про "кримінальне обвинувачення", Суд звертається до трьох альтернативних критеріїв, закріплених у його практиці, починаючи зі справи «Енгель та інші проти Нідерландів».
- Хоча основною метою Митного кодексу є регулювання економічних питань, його положення про порушення митних правил поширюються на всіх громадян, які перетинають кордон, і передбачають санкції у вигляді штрафу та конфіскації, що мають каральний і стримувальний характер.
- Отже, митні адміністративні правопорушення у цій справі мають ознаки, притаманні "кримінальному обвинуваченню", а тому повністю підпадають під гарантії статті 6 Конвенції.

РІШЕННЯ ЄСПЛ «ПОЛЯХ ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ» (ЗАЯВА № 58812/15)

- У пп. 151–158 цього рішення Суд перевірів, чи мають люстраційні заходи за Законом «Про очищення влади» кримінальний характер у конвенційному розумінні.
- Суд дійшов висновку, що такі заходи не становлять кримінального покарання, а тому не підпадають під дію статті 7 Конвенції як гарантії незворотності кримінального закону.
- Це рішення показує, що для конвенційної кваліфікації вирішальним є не назва заходу у національному праві, а його реальна правова природа та зміст.

РІШЕННЯ ЄСПЛ «ХРИСТОВ ПРОТИ УКРАЇНИ» (ЗАЯВА № 24465/04)

- Хоча це провадження за національним правом кваліфікувалося як адміністративне, фактично воно мало кримінальний характер, якщо враховувати характер вчиненого правопорушення та призначене за нього стягнення.
- Санкція у цій справі була явно спрямована не лише на реагування на порушення, а й на покарання особи та запобігання вчиненню правопорушень у майбутньому.
- Тому до такого провадження підлягають застосуванню гарантії статті 6 Конвенції, попри його формальне визначення у внутрішньому праві як адміністративного.

ВИСНОВКИ

- Формальна адміністративна класифікація провадження не є вирішальною: для Конвенції вирішує реальна правова природа відповідальності.
- Практика ЄСПЛ, починаючи з підходу у справі «Енгель та інші проти Нідерландів» і далі в українських справах, показує, що назва «адміністративне правопорушення» не гарантує автоматичного звуження процесуальних гарантій. Якщо правопорушення має загальний характер, норма звернена до широкого кола осіб, а санкція є каральною та стримувальною, провадження може підпадати під кримінальний аспект статті 6 Конвенції. Саме тому для українського судді першочергове значення має аналіз сутності справи.

ВИСНОВКИ

- Чим суворіша адміністративна санкція, тим вищими мають бути вимоги до процесуальних гарантій, мотивування і судового контролю.
- Практика КСУ визнає, що адміністративний арешт, значні штрафи, конфіскація та інші істотні обмеження прав можуть бути співмірними з кримінальними покараннями за своїми наслідками.
- Це не означає, що кожна така справа автоматично стає кримінальною, але означає, що держава не може обходитися спрощеним або формальним процесом.
- У таких справах суд має посилено перевіряти пропорційність санкції, індивідуалізацію відповідальності, якість доказів і повноту судового перегляду.

ВИСНОВКИ

- Якщо адміністративне провадження за своєю суттю є кримінальним у розумінні Конвенції, то до нього мають застосовуватися повноцінні гарантії статті 6.
- Це означає:
- реальну, а не номінальну змагальність;
- справжню безсторонність суду;
- неприпустимість свавільного розподілу тягаря доведення;

- обов'язок суду реагувати на ключові аргументи захисту;
- чесну оцінку всіх доказів.

ВИСНОВКИ

- Автономний підхід Конвенції працює не лише “на розширення”, а й “на відмежування”: не кожен суворий публічно-правовий захід є кримінальним покаранням.
- У справі «Полях та інші проти України» ЄСПЛ не визнав люстраційні заходи кримінальним покаранням у розумінні статті 7 Конвенції.
- Отже, Критерії Енгеля — це не механізм автоматичного визнання кримінальним будь-якого публічно-правового втручання, а інструмент ретельного розмежування.

ВИСНОВКИ

- Для українського судді критерії Енгеля мають перетворитися з теоретичної схеми на практичний алгоритм перевірки справедливості провадження.
- У кожній справі про адміністративне правопорушення із суттєвою санкцією слід поставити собі щонайменше п'ять запитань:
- яке справжнє призначення санкції;
- наскільки вона сувора;
- чи не має вона карального ефекту;
- чи забезпечено індивідуалізацію відповідальності;
- чи відповідає процес стандартам кримінального аспекту статті 6 Конвенції.

Додаткові джерела

- Берназюк Ян. Адміністративний суд: конституційний статус, завдання та місце в системі судоустрою України // Слово Національної школи суддів України. – 2023, № 2(43) 2023, С. 28-46.
http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2023_2_43/slovo02-23.pdf
- Берназюк Ян. Ефективний захист прав особи в адміністративному судочинстві як основа довіри до правосуддя: критерії, межі та особливості досягнення https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_effectivenii_zahist.pdf
- Берназюк Ян. Окрема ухвала суду як особливий вид процесуального рішення <https://constitutionalist.com.ua/okrema-ukhvala-sudu-iak-osoblyvyj-vyd-protsesualnoho-rishennia-2>
- Берназюк Ян. Межі розгляду адміністративними судами вимог позову, апеляційної чи касаційної скарги в аспекті забезпечення ефективності правосуддя // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2022. – Серія Право. – Випуск 70, С. 272-282.
<http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/258232/255053>
- Берназюк Ян. Європейські стандарти реалізації права особи на доступ до правосуддя в аспекті можливості касаційного (третього) перегляду справи <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1057874>
- Берназюк Ян. Адміністративна юрисдикція як ефективний механізм захисту прав особи // Адміністративне судочинство України питання теорії і практики (з нагоди 20-річчя ухвалення Кодексу адміністративного судочинства України): монографія / редкол.: М.І. Смокович (голова). Київ: Компанія ВАТЕ, 2025, 626 с. – С. 212-222.
<https://constitutionalist.com.ua/administratyvna-iurydyktsiia-iak-efektyvnyj-mekhanizm-zakhystu-prav-osoby>

- Берназюк Ян. Практика Верховного Суду в аспекті застосування положень Кодексу України про адміністративні правопорушення https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/prez_administrative_offense_15_05_2024.pdf
- Берназюк Ян. КУпАП у практиці Верховного Суду: основні підходи та правові позиції https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/146_%20Supreme_Court_Practice_under_Administrative_Offenses_Code_bernaziuk.pdf

Джерела та матеріали

1. ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВССУ ВІД 19 ГРУДНЯ 2014 РОКУ № 13 «ПРО ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ УКРАЇНИ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14#Text>
2. ПОСТАНОВА ВС ВІД 08.09.2023 У СПРАВІ № 640/21223/20. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113333324>
3. РІШЕННЯ КСУ (ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ПОЛОЖЕНЬ ЧАСТИНИ ДРУГОЇ СТАТТІ 171-2 КАСУ) ВІД 08.04.2015 № 3-ПП/2015. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15#Text>
4. РІШЕННЯ КСУ ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ЧАСТИНИ ДЕСЯТОЇ СТАТТІ 294 КУпАП ВІД 21.07.2021 № 5-П(ІІ)/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-21#Text>
5. РІШЕННЯ КСУ ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ЧАСТИНИ ШОСТОЇ СТАТТІ 481 МИТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ВІД 06.09.2023 № 6-П(ІІ)/2023. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-23#Text>
6. РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «ENGEL AND OTHERS V. THE NETHERLANDS» (№ 5100/71). [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57479%22](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57479%22)
7. РІШЕННЯ ЄСПЛ «СИТНИК ПРОТИ УКРАЇНИ» (SYTNYK V. UKRAINE), ЗАЯВА № 16497/20. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-242999%22](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-242999%22)
8. РІШЕННЯ ЄСПЛ «НАДТОЧІЙ ПРОТИ УКРАЇНИ» (ЗАЯВА № 7460/03). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_404#Text
9. РІШЕННЯ ЄСПЛ «ПОЛЯХ ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ» (ЗАЯВА № 58812/15). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e71#Text
10. РІШЕННЯ ЄСПЛ «ХРИСТОВ ПРОТИ УКРАЇНИ» (ЗАЯВА № 24465/04). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_443#Text
11. Додаткові джерела. http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2023_2_43/slovo02-23.pdf
12. Додаткові джерела. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_effectivenii_zahist.pdf
13. Додаткові джерела. <https://constitutionalist.com.ua/okrema-ukhvala-sudu-iak-osoblyvyj-vyd-protsesualnoho-rishennia-2>
14. Додаткові джерела. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/258232/255053>
15. Додаткові джерела. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1057874>
16. Додаткові джерела. <https://constitutionalist.com.ua/administratyvna-iurydyktsiia-iak-efektyvnyj-mekhanizm-zakhystu-prav-osoby>
17. Додаткові джерела. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/prez_administrative_offense_15_05_2024.pdf
18. Додаткові джерела. https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/146_%20Supreme_Court_Practice_under_Administrative_Offenses_Code_bernaziuk.pdf

Файли матеріалу

Оригінальний файл автора